

Investigating the effects of the Corona pandemic on good governance; Global experiences

Hossein Mohseni*

Abstract

From time immemorial to the present day, human life has always been invaded by diseases and pandemics and has disturbed human life. Meanwhile, the corona pandemic is the newest and most widespread disease that has been able to affect all different areas of human life around the world in the past year. Naturally, the world of political science has not been immune to the effects of this pandemic. One of the most important issues in the field of political science in recent decades and has occupied the minds of many thinkers and politicians is the issue of good governance and its components. In this regard, this study seeks to answer the fundamental question of what effects Corona has had on the issue of good governance. Findings indicate that the corona pandemic negatively affects good governance and its eight components, which include participation, consensus building, law, transparency, accountability, accountability, justice and efficiency, and due to the link between good governance and democracy. With good governance, democracy is in crisis and backwardness. The research method is explanation -analytical and the data collection method is library and Internet.

Keywords: Corona pandemic, Good governance, Democracy, Transparency, Responsibility.

---

* PhD Student in Political Thought, Shiraz University, Shiraz, Iran, hoseinmohseni52@gmail.com

Date received: 23.11.2020, Date of acceptance: 20.01.2021

Copyright © 2010, IHCS (Institute for Humanities and Cultural Studies). This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

پروپوزیشن گاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

واکاوی تأثیرات پاندمی کرونا بر حکمرانی خوب؛ تجربه‌ای جهانی

حسین محسنی*

چکیده

از گذشته‌های دور تا به امروزه، زندگی انسان‌ها همواره مورد تهاجم بیماری‌ها و پاندمی‌ها قرار گرفته و زندگی بشری را آشفته کرده است. در این میان پاندمی کرونا به عنوان جدیدترین و گسترده‌ترین بیماری است که در یکسال گذشته توانسته است تمامی ساحت‌های گوناگون زندگی بشری در سراسر جهان را تحت تأثیر خود قرار دهد. طبیعتاً عالم علم سیاست نیز از تأثیرات این پاندمی مصون نبوده است. یکی از مهمترین مباحثی که در چند دهه اخیر در حوزه علوم سیاسی مطرح شده و ذهنیت بسیاری از اندیشمندان و سیاستمداران را به خود مشغول داشته مقوله حکمرانی خوب و مولفه‌های آن است. نظر بر همین مسأله این پژوهش به دنبال پاسخ به این پرسش اساسی است که کرونا چه تأثیراتی را بر مقوله حکمرانی خوب بر جای گذاشته است. یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که پاندمی کرونا حکمرانی خوب و مولفه‌های هشت‌گانه آن را که شامل مشارکت، اجماع‌سازی، قانون، شفافیت، پاسخگویی، مسئولیت‌پذیری، عدالت و کارایی است را زیر تأثیر منفی خود قرار داده و با توجه به پیوند حکمرانی خوب و مقوله دموکراسی، همراه با حکمرانی خوب، دموکراسی نیز دچار بحران و عقب‌گرد شده است. روش پژوهش به صورت تبیینی - تحلیلی بوده و روش گردآوری اطلاعات نیز کتابخانه‌ای و اینترنتی است.

کلیدواژه‌ها: پاندمی کرونا، حکمرانی خوب، دموکراسی، شفافیت، پاسخگویی.

* دانشجوی دکتری اندیشه‌های سیاسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران، hoseinmohseni52@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۹/۰۳، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۰۱

۱. مقدمه

سابقه و تاریخ پیدایش، حمله و هجوم طغیان بیماری‌ها و اپیدمی‌های عالم‌گیر عمری به درازای تاریخ حیات بشری دارد. در واقع، زندگی بشر همواره به نوعی به یک چنین پاندمی‌های فراگیری دچار شده و زندگی آشفته‌سازی برای آنان فراهم کرده است؛ هرچند وجود این پاندمی‌ها بسیار نادر بوده‌اند اما تأثیرات فراوان و گسترده‌ای را داشته‌اند. پاندمی یا بیماری‌های عالم‌گیر به وضعیتی از همه‌گیری بیماری اشاره می‌شود که در تمام نقاط یک کشور و یا ماورای مرزهای چند قاره را دربر بگیرد. بیماری‌هایی نظیر ایدز و کرونا، مثال‌هایی از بیماری‌های عالم‌گیر در طی سالیان گذشته هستند، یک چنین حالتی را همه‌گیری جهانی نیز نامیده‌اند (Miquel, 2008: 179). نکته شایان ذکر آن است که پاندمی‌ها می‌توانند تأثیرات فراوانی بر ساحت‌های گوناگون اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی داشته باشند. امروزه با توجه به دخالت‌های فراوان انسان در طبیعت و همچنین کم‌رنگ شدن مرزهای سرزمینی به واسطه پیشرفت‌های ارتباطاتی و تکنولوژی و فرآیندهای ناشی از جهانی شدن، پاندمی‌ها تأثیرات بیشتر و ملموس‌تری را بر زندگی بشری دارند؛ به گونه‌ای که می‌توان گفت زندگی بشر هر لحظه ممکن است تحت تأثیر پاندمی جدید قرار گیرد و روال زندگی عادی بشری را مختل سازد. پاندمی‌ها یا بیماری‌های عالم‌گیر در عرصه اقتصادی عامل عمده‌ای در کاهش میزان جمعیت فعال، کاهش میزان تولید، بیکاری گسترده؛ در عرصه فرهنگی با مواجه کردن مردم با مفهوم بحران در زندگی روزمره هستند و در عرصه سیاست، تأثیر آنها در تغییر مسیر تاریخ را نمی‌توان انکار کرد؛ به گونه‌ای که نتایج و سرنوشت بسیاری از جنگ‌ها در طول تاریخ را تعیین کرده‌اند؛ کما اینکه ویلیام مک نیل بر این باور است که تاریخ سیاسی هر مملکت، پیروزی‌ها و شکست‌هایش با سطح زندگی و تندرستی مردمان آن مملکت تناسب مستقیم دارد و مورخین از درک این رابطه غافل مانده‌اند (ناطق، ۱۳۵۸، ۱۲). بیش از یک سال است که از وقوع پاندمی کرونا می‌گذرد. پاندمی که همانطور وقوع آن ناگهانی بود، سرعت شیوع و گسترش آن به سراسر آن نیز ناگهانی و نگران‌کننده بوده است. کرونا در طی این مدت توانسته است تمامی ساحت‌های زندگی بشری را تحت تأثیر خود قرار دهد و آنها را وادار به تغییر، اصلاح و یا دگرگونی کند. کمتر واقعه‌ای وجود دارد که این چنین از خردسال تا کهنسال را دربر بگیرد و به این میزان فرانسلی و تمام نسلی باشد، لامکان باشد و از دور افتاده‌ترین زیستگاه بشری تا متراکم‌ترین آن را دربر گرفته باشد، کرونا بیش از هر چیز با زیست جهان مردم ارتباط دارد و زندگی روزمره مردم را متأثر ساخت (دیویس و لوهام، ۱۳۹۹، ۱۲).

در این میان، یکی از ساحت‌هایی که تحت تأثیر کرونا قرار گرفته، مفهوم حکمرانی خوب بوده است. این مقوله گرچه مفهومی ریشه‌دار در اندیشه‌های سیاسی یونان باستان است، اما امروزه توجه ویژه‌ای به آن نشان داده شده است. با این حال با بررسی اثرات کرونا بر شاخص‌های مختلف حکمرانی خوب، آنچه مشخص می‌شود آن است که مفهوم حکمرانی خوب و شاخصه‌های آن نیز به تبع سایر ابعاد زندگی سیاسی و اجتماعی بشری مورد سوال کرونا قرار گرفته است. با توجه به این مساله، این پژوهش در پی بررسی و پاسخگویی به این پرسش اساسی است که پاندمی کرونا چه تأثیراتی را بر مقوله حکمرانی خوب بر جای گذاشته است؟ در پاسخ به این پرسش، فرضیه آن است که در چارچوب مولفه‌های حکمرانی خوب مطروحه در برنامه توسعه ملل متحد، پاندمی کرونا توانسته است هشت مولفه مقوله حکمرانی خوب را تحت تأثیر منفی خود قرار دهد و با توجه به همسازی و پیوند الگوهای هشت‌گانه حکمرانی خوب با مقوله دموکراسی، روند دموکراسی نیز دچار عقب‌گردی اساسی گشته است. به هر روی با توجه به این سوال و فرضیه، این پژوهش سعی بر آن دارد تا با استفاده از روش تبیینی - تحلیلی و با بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی، ابتدا چارچوبی تحلیلی - نظری در خصوص مقوله حکمرانی خوب ارائه و در نهایت توضیح می‌دهد که ویروس کرونا چگونه می‌تواند تأثیری وسیع و گسترده بر مولفه‌های حکمرانی خوب و به دنبال آن دموکراسی بگذارد.

۲. پیشینه پژوهش

در خصوص پیشینه پژوهش بایست گفت که چندین مطالعه ارزشمند به زبان انگلیسی و فارسی درباره پاندمی‌ها و بیماری‌های عالم‌گیر کرونا به رشته تحریر درآمده است. منزیل (۲۰۱۷) در کتابی با عنوان «تأثیر شیوع بیماری‌های عفونی بر ثبات سیاسی: بررسی نمونه‌های ابولا، سل و آنفلوانزا» بر این باور است که شیوع این سه بیماری موجبات ناآرامی‌ها را در برخی کشورهای جهان فراهم آورده است و به محلی برای تولید جنایت سازمان یافته، گروه‌های تروریستی یا شبه نظامیان شده است. ایشان با بررسی حدود ۱۲۰ کشور در یک بازه زمانی ۱۸ ساله بر این باور است که ابولا، سل یا آنفلوانزا به طور قابل توجهی با سطح ثبات سیاسی در کشورهای مبتلا در یک سال خاص ارتباط دارد و تعداد مشاهدات وی از این کشورها برای حصول این نتیجه کافی است. ژیتزک (۱۳۹۹) در کتاب «پاندمی کرونا دنیا را تکان می‌دهد» ضمن انتقاد از دولت چین به چگونگی برخورد

انسان‌ها با کرونا اشاره کرده است و بر این باور است که ویروس کرونا توانسته است جهان امروزین را به نوعی تکان دهد و لذا بازگشت به وضع سابق چندان میسر نخواهد بود. همچنین در این کتاب ژیک سعی کرده است ضمن اشاره به محدودیت‌های ناشی از ویروس کرونا، به فرصت‌ها، امکانات و شرایط این ویروس برای مسأله کمونیسم نیز اشاره کند. عصفوری و پورمقدم (۱۳۹۹) در کتاب «کرونا، همه‌گیری و پیامدهای آن» به شرح چگونگی آغاز ماجرا در کشور چین و گسترش بیماری و اقدامات مسئولین کشورها پرداخته و در ادامه به مهمترین باید و نبایدهای مواجه با این بیماری و چگونگی تشخیص این آن اشاره کرده است. عموماً این کتاب نگاهی غیرتخصصی به مسأله کرونا داشته و مخاطبان آن نیز عامه مردم هستند. نوبدی (۱۳۹۹) در کتابی با عنوان «دوران کرونا ویروس» تمرکز خود را به مسأله کرونا در ایران گذاشته است و سعی کرده است تا از زمان پیدایش آن در کشور به صورت رویدادمحور و تاریخ محور حوادث دوران ظهور و گسترش ویروس را مورد بحث و مذاقه قرار دهد. عبدالرشیدی (۱۳۹۹) در کتاب «جهان پسا کرونا» به بررسی، انتخاب و گردآوری مطالبی که از سوی اندیشمندان، سیاستمداران، فیلسوفان و سایر افراد مشهوری که در باب بیماری کووید ۱۹ مباحثی را مطرح کرده‌اند پرداخته است. سخنان افراد مشهوری همچون فرانسیس فوکویاما، نوام چامسکی، آنتونیو گوترش، جوزف نای، پاپ فرانسیس و... پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی (۱۳۹۹) در کتاب «ابعاد فرهنگی و اجتماعی بحران ویروس کرونا در ایران» به مباحث فرهنگی و اجتماعی ناشی از ویروس کرونا در جامعه ایرانی پرداخته است و مسائلی نظیر مدیریت اجتماعی، راهکارهای استفاده از فضای مجازی، سبک زندگی در دوران کرونا ویروس و به طور کلی پیامدهای آن برای حوزه اجتماعی در ایران را مورد بررسی و واکاوی قرار دهد. براون و وانگ (۲۰۲۰) در مقاله «سیاست‌ها و علوم؛ مطالعه موردی چین و کرونا ویروس» ضمن اشاره به اثرات منفی آن بر اقتصاد چین و همچنین آمریکا و افزایش بیکاری در این کشور، بر این باور است که ویروس کرونا می‌تواند باعث تفرقه و جدایی دو کشور آمریکا و چین که به عنوان بزرگترین و اصلی‌ترین کشورهای جهان هستند، شود و چیزی شبیه به جنگ سرد را در جهان به بار آورد و در نهایت چین را منزوی گرداند. بنابراین ویروس کرونا را یکی از سرنوشت‌سازترین لحظات تاریخی می‌داند که از حوزه بهداشت عمومی به حوزه ژئوپلیتیک تبدیل می‌شود. این مقاله عمده تمرکز خود را به تأثیرات ویروس کرونا بر چین و به ویژه ارتباط آن با آمریکا گذاشته است. بطور کلی در پژوهش‌های انجام شده، مستقلاً به موضوع تأثیرات پاندمی کرونا بر مقوله حکمرانی خوب

پرداخته نشده و به صورت جسته و گریخته مطالبی را در این زمینه بیان کرده‌اند، لذا می‌توان گفت که پژوهش حاضر از نوآوری موضوعی و محتوایی نسبت به تحقیقات صورت گرفته برخوردار است.

۳. چهارچوب نظری (حکمرانی خوب و شاخص‌های آن)

مقوله حکمرانی خوب نوواژه‌ای (Neologism) است که از اواخر سده بیستم وارد محافل رسمی و دانشگاهی شد. با وجود نو بودن این مفهوم، می‌توان ریشه‌ها و درون‌مایه‌های حکمرانی خوب را در اندیشه‌های یونان باستان تبارشناسی کرد؛ آنگاه که ارسطو سخن از تقسیم بندی حکومت و ضرورت توجه ویژه بر مصالح عمومی کرده و بر این اساس حکومت‌ها را به حکومت‌های خوب و بد دسته‌بندی می‌کند، می‌توان رگه‌هایی از عناصر حکمرانی خوب را ردیابی کرد. درباره معنا و مفهوم حکمرانی خوب تعاریف متعددی بیان شده است. برای مثال بانک جهانی در تعریف این مفهوم چنین بیان می‌کند که «حکمرانی خوب بهره‌گیری بهینه از منابع برای توسعه اقتصادی و اجتماعی است (سردارنیا، بی‌تا: ۱۳۵). تعریف اتحادیه اروپا این است که «حکمرانی خوب مدیریت شفاف و پاسخگو در یک کشور با هدف تضمین توسعه اقتصادی و اجتماعی عادلانه و پایدار است»، در تعریفی دیگر، «حکمرانی خوب شامل احترام گذاشتن سیاستمداران و نهادها به حقوق بشر و اصول دموکراسی و حاکمیت قانون است»؛ همچنین حکمرانی خوب به طور خاص به موضوع مدیریت منابع عمومی جهت ایجاد اقتصادی پایدار و شیوه‌های توزیع عادلانه مربوط می‌شود (صحرای و محمودی‌نیا، ۱۳۹۷: ۲۰۸). حکمرانی خوب تمرین مدیریت (سیاسی، اقتصادی، اجرایی و...) منابع یک کشور برای رسیدن به اهداف تعیین شده است، این امر در برگیرنده راهکارها و نهادهایی است که افراد و گروه‌های اجتماعی از طریق آنها، توانایی دنبال کردن علایق و حقوق قانونی خود را با توجه به محدودیت‌ها داشته باشند (سردارنیا و دیگران، ۱۳۸۸: ۱۴۴). شایان ذکر است که حکمرانی خوب نیز به عنوان دولت خوب تعریف می‌شود، اما این دو مفهوم را نباید مترادف دانست؛ زیرا همه نهادهای جامعه در قوه مجریه خلاصه نمی‌شوند و سایر نهادها نیز سهم خود را در روند اداره یک کشور بازی می‌کنند، اما در میان بسیاری از محققان، این اتفاق نظر وجود دارد که وجود دولت خوب پیش شرط یک حکمرانی خوب است (Jafari and et all, 2018: 966). ذکر این نکته ضروری است که باتوجه به موضوع پژوهش حاضر که درصدد است یک بحران در زمینه بهداشت

و سلامت را مورد بررسی و مذاقه قرار دهد، در سال‌های گذشته، چارچوب‌های مختلفی برای ارزیابی حاکمیت در سیستم بهداشت ارائه شده است؛ این چارچوب‌ها روند حکمرانی و ارتباط آن با نتایج بهداشتی را نشان می‌دهد؛ با این حال، هیچ یک از آنها به وضوح به نقش سیستم بهداشت و درمان پرداخته‌اند؛ سیستم‌های بهداشتی پیچیده هستند و می‌توانند از یک زمینه به زمینه دیگر متفاوت باشند؛ به همین دلیل، چارچوب حکمرانی خوب توسط برنامه توسعه ملل متحد برای تعریف شاخص‌های حکمرانی خوب، متشکل از هشت ویژگی اصلی، از جمله مشارکت، حاکمیت قانون، شفافیت، پاسخگویی، عدالت، کارایی و اثر بخشی، مسئولیت‌پذیری و اجماع است و به نظر می‌رسد که بیشتر جنبه‌های حکمرانی خوب در این تعریف در نظر گرفته شده است. این مطالعه برای توضیح شاخص‌های حکمرانی خوب در سیستم بهداشت نیز استفاده شده است (Jafari and et all, 2018: 966). در پژوهش حاضر نیز مولفه‌های حکمرانی خوب از سوی برنامه ملل متحد استفاده شده است. به طور خلاصه مولفه‌های هشت‌گانه حکمرانی خوب و تعاریف آن را می‌توان به صورت قاب زیر ترسیم نمود.

جدول شماره ۱: (ترسیم از نگارنده)

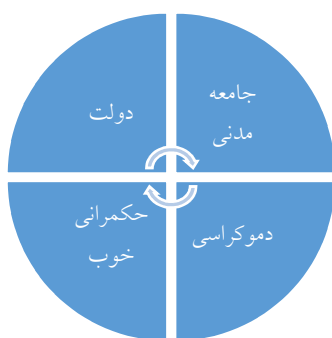
مولفه‌ها	تعریف
مشارکت	مشارکت حداکثری و حق اظهار نظر همه مردم از طریق ابزارهایی نظیر رسانه آزاد، آزادی بیان و ..
حاکمیت قانون	وجود قواعد و مقررات یکسان و عادلانه و بی‌طرف
شفافیت	ارائه اطلاعات به مردم به صورتی همگانی و قابل فهم
پاسخگویی	لزوم پاسخگو بودن نهادهای مختلف به مردم
عدالت	ارائه فرصت‌ها و حمایت‌های لازم به همه مردم
کارایی و اثربخشی	استفاده بهینه از امکانات و منابع در جهت رفع نیازهای جامعه
مسئولیت‌پذیری	وجود نوعی حس تکلیف مبنی بر تأمین خواسته‌های جامعه
اجماع‌سازی	سوق دادن دیدگاه‌های مختلف به سمت توافق در جهت بهترین راه تأمین منافع جامعه

می‌توان چنین نتیجه گرفت که مقوله حکمرانی خوب و مولفه‌های آن امروزه از مهمترین فاکتورهای ایجاد و بسط و تعمیق دموکراسی‌های نوین است و ارتباط وثیقی میان حکمرانی خوب و دموکراسی وجود دارد. با این تفاسیر، حکمرانی خوب مبتنی بر همکاری

واکاوی تأثیرات پاندمی کرونا بر حکمرانی خوب؛ تجربه‌ای جهانی (حسین محسنی) ۳۴۵

و همیاری میان دولت و جامعه مدنی است؛ مدل این در هم تنیدگی را می‌توان به صورت شکل زیر ترسیم نمود.

شکل شماره یک- (ترسیم از نگارنده)

۴. تحلیل تأثیرات پاندمی کرونا بر شاخصه های الگوی حکمرانی خوب

۱.۴ مشارکت و اجماع‌سازی

اولین مولفه الگوی حکمرانی خوب که از سوی برنامه توسعه ملل متحد مطرح شده است، مشارکت به معنای حضور حداکثری جامعه در امورات گوناگونی است که در یک اجتماع سیاسی در حال رخ دادن است. در واقع، مشارکت شهروندان شامل بسیج اعضای جامعه از جمله سازمان‌هایی مانند جامعه مدنی با این اطمینان که آنها فعالانه در شکل‌گیری سیاست‌هایی که باعث توسعه پایدار در محل آنها باشد، سهم هستند، می‌باشد (Munyede and Machengete, 2020: 5). به طور خلاصه، مشارکت وسیله‌ای است که شهروندان می‌توانند اصلاحات اجتماعی قابل توجهی را القا کنند و آنها را قادر می‌سازد تا در مزایای جامعه سهم بگیرند (Munyede and Machengete, 2020: 4). از آنجا که مشارکت فعال شهروندان در یک سیستم دموکراتیک نتایج مثبتی را ایجاد می‌کند و در فرآیند توسعه جامعه مورد نظر ضروری است، لذا بایستی در هر پروسه سیاست‌گذاری مد نظر قرار گیرد (Munyede and Machengete, 2020: 4).

به طور کلی از آنجا که مهمترین و بدیهی ترین مولفه مشارکت را شرکت در انتخابات و فرآیندهای سیاسی میدانند، بحران کووید ۱۹ این مولفه را به شدت تحت تأثیر خود قرار داد و بسیاری از مردم در کشورهای مختلف و حتی در کشورهای دموکراتیک پیشرفته،

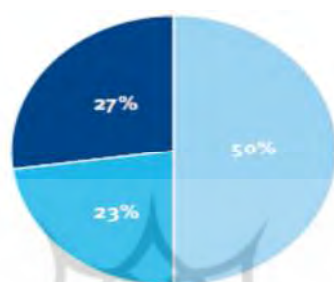
نارضایتی خود را ابراز داشته اند. به گونه ای که در نظر سنجی ها اعلام شده است ۴۴٪ از عملکرد دموکراسی راضی هستند، در مقابل ۵۴٪ ناراضی - در کل اروپا ۴۸٪ راضی نیستند، اگرچه اختلافات قابل توجهی از کشوری به کشور دیگر وجود دارد. ۶۴٪ از مقامات منتخب ناامید شده اند (Slim, 2020: 213).

یک فرآیند اصلی دموکراتیک که به شدت تحت تأثیر همه گیری قرار گرفته است، روند انتخابات با به تعویق انداختن انتخابات در مقیاس جهانی است. در سال ۲۰۲۰، در سراسر جهان، برای اولین بار از آغاز موج سوم دموکراسی، به دلیل خطرات سلامتی ناشی از همه گیری، انتخابات در مقیاس گسترده ای متوقف شده است. در واقع، از ابتدای همه گیری تا پایان اکتبر سال ۲۰۲۰، از ۱۸۵ انتخاب برنامه ریزی شده، ۹۳ مورد به تعویق افتاد، در حالی که ۹۲ برنامه برگزار شده بود یا طبق برنامه قرار بود برگزار شود (IDEA, 2020, 13). تصمیم برای برگزاری یا به تعویق انداختن انتخابات در طی یک بیماری همه گیر، به چندین ملاحظه نیاز دارد؛

- برگزاری انتخابات طبق برنامه قبلی ممکن است سلامت و ایمنی عمومی را به خطر بیندازد. انتخابات یک رویداد بزرگ اجتماعی است و میلیون ها نفر را به هم نزدیک می کند و حفظ فاصله اجتماعی بین رای دهندگان را دشوار می کند. محدودیت های همه گیر در حرکات و گردهمایی ها نیز چالش هایی را برای فعالیت های تبلیغاتی و جمع آوری کمک مالی به وجود می آورد.
- برگزاری انتخابات در طی یک بیماری همه گیر، بر میزان مشارکت رای دهندگان نیز تأثیرگذار خواهد بود و افراد مسن و رأی دهندگان با شرایط بیماری های زمینه ای ممکن است به عنوان یک اقدام احتیاطی، در انتخابات شرکت نکنند؛ بنابراین نابرابری های قابل توجهی در میزان مشارکت در میان رای دهندگان ایجاد می کنند.
- به تعویق انداختن یا برگزاری انتخابات در یک چنین شرایطی (وقوع پاندمی) می تواند به افزایش دو قطبی منجر شود، با تصمیماتی که به هر طریقی به نفع برخی از بازیگران سیاسی و یا تضعیف حقانیت آنها تلقی می شود.
- انتخابات تحت یک بیماری همه گیر، تلاش های بین المللی و داخلی برای رصد، که نظارت مهم و اعتبار را برای روند کار فراهم می آورد، مشکل ساز می کند. روی هم رفته، این عوامل ممکن است اختلافات سیاسی را شعله ور یا عمیق کند (IDEA, 2020, 13). با وجود یک چنین ملاحظاتی، می توان روند انتخابات به عنوان

آشکارترین شکل مشارکت سیاسی در طی بیماری کرونا را به صورت شکل زیر نشان داد:

- به تعویق افتاده
- طبق برنامه برگزار یا برگزار می‌شود
- به تعویق افتاد و سپس برگزار شد

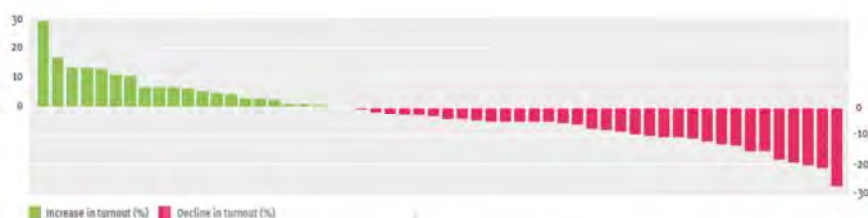
شکل شماره دو- روند برگزاری انتخابات در طی بیماری کرونا (IDEA, 2020, 13).

با این حال، گرچه به تعویق انداختن روند انتخابات در جریان رخداد یک چنین پاندمی‌هایی برای حفظ سلامت عمومی طبیعی به نظر می‌رسد و از طرف دیگر، در بسیاری از کشورها، رویه‌هایی برای تعویق انتخابات در چنین شرایطی پیش‌بینی شده است اما در یک شرایط سیاسی قطبی شده، تصمیم به تعویق انداختن می‌تواند منجر به زوال دموکراتیک یا نهادی و در بدترین حالت، تجزیه در کشور شود، به ویژه اینکه می‌توان آن را بهانه‌ای برای رهبران سرکوبگر قرار داد تا ضمن محدود کردن حقوق دموکراتیک، قدرت خود را افزایش دهند. بنابراین تصمیم برای به تعویق انداختن انتخابات مستلزم دلایل قانع‌کننده‌ای و با اتخاذ تدابیر محافظت دموکراتیک برای اطمینان از موقتی بودن و قانونی بودن اقدامات استفاده کرد در طی بیماری همه‌گیر کووید ۱۹، بیشتر کشورهای دموکراتیک بودند که انتخابات خود را به تعویق انداختند تا رژیم‌های غیردموکراتیک. بیش از نیمی (۵۱ درصد) روند انتخابات در دموکراسی‌ها به تعویق افتاده است یا به تعویق خواهد افتاد. از طرف دیگر، میزان رای‌دهندگان تحت تأثیر همه‌گیری قرار گرفته است. از ۳۶ انتخاباتی که در طی همه‌گیری برگزار شده و داده‌های مربوط به مشارکت رای‌دهندگان در دسترس است، بیش از نیمی از آنها (۶۴ درصد یا ۲۳ کشور) مشارکت کمتری نسبت به انتخابات قبلی داشتند. اگر میزان مشارکت مردم به میزان قابل توجهی کمتر از انتخابات قبلی باشد، این مسأله

می تواند (به ویژه در زمینه های قطبی سیاسی) توسط مخالفان برای مشروعیت بخشیدن به نتایج انتخابات استفاده شود (IDEA, 2020, 14). روند مشارکت رأی دهندگان در انتخابات برگزار شده را می توان به صورت اشکال زیر نشان داد:

■ افزایش میزان مشارکت

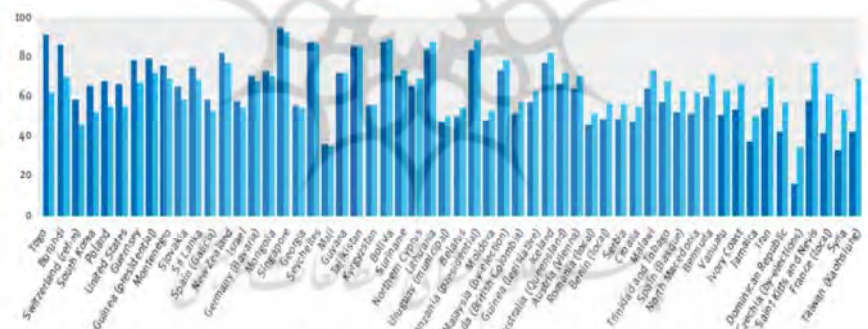
■ کاهش میزان مشارکت

شکل شماره سه - (IDEA, 2020, 14).

■ مشارکت در انتخابات برگزار شده در سال ۲۰۲۰

■ میانگین مشارکت در انتخابات بین سال های ۲۰۰۸ و ۲۰۱۹.

شکل شماره چهار - (IDEA, 2020, 14).

رویکرد اجماع سازی نیز در حکمرانی عبارت است از «رابطه بین جامعه مدنی و دولت» و «رابطه بین حکمرانان و حکومت شوندگان» (صحرايي و محمودی نیا، ۱۳۹۷: ۲۱۹). در واقع، این دو مولفه ارتباط تنگاتنگی میان حکمرانی خوب و دموکراسی را برقرار کرده است؛ و از جمله مولفه هایی هستند که مستقیماً دموکراسی و حکمرانی خوب را به یکدیگر متصل می کند. با وقوع پاندمی کرونا، روند اجماع سازی در اکثر کشورهای جهان روندی

کاهش‌ی داشته و این قوه مجریه است که تصمیمات را اخذ و اجرا کرده و به نوعی نقش سایر گروه‌های تصمیم‌ساز و به ویژه پارلمان به نقشی حاشیه‌ای بدل گشته است. البته این مسأله در رژیم‌های استبدادی در مقایسه با دموکراسی‌ها تقریباً دو برابر بیشتر بوده است. آفریقا بیشترین سهم در تعلیق پارلمان‌ها به دلیل همه‌گیری داشته، در حالی که اروپا کمترین سهم را به خود دیده است. در ایرلند در اکتبر سال ۲۰۲۰، دولت قدرت اضطراری جدید و گسترده را برای مبارزه با موج دوم کووید ۱۹ پیشنهاد داد که در ادامه همین تصمیم، در ابتدا فقط ۴۵ دقیقه بحث پارلمانی را پیشنهاد داد؛ و تنها پس از اعتراض مخالفان و سازمان‌های جامعه مدنی بود که زمان بررسی و بحث و گفتگو را در پارلمان ارتقا داد. در هند، دولت ساعت سوال در پارلمان را با استفاده از توجیه همه‌گیری لغو کرد. یک چنین محدودیت‌هایی که برخی از پارلمان‌ها در ادامه فعالیت در طی همه‌گیری داشته‌اند، ممکن است مسبب گسترش قدرت و توانایی حوزه اجرایی و تضعیف قدرت مجلس در بررسی دقیق قوانین و اقدامات را داشته باشد (IDEA, 2020, 24-25). در آلمان رئیس بوندستاگ، ولفگانگ شوبل، پیشنهاد شکل‌گیری «پارلمان اضطراری» را با تعداد کم نمایندگان را داد که صراحتاً مخالف قانون اساسی آلمان است (شفیعی سیف آبادی و باقری دولت آبادی، ۱۳۹۹: ۷۲).

از طرف دیگر، یکی از مهمترین عرصه‌های مشارکت سیاسی، وجود فضای باز و استفاده از شبکه‌های اجتماعی است. در این زمینه نیز می‌توان گفت که در دوران کرونا با فروکش کردن جذابیت‌های گردشگری، جایگزینی انواع و اقسام بازی کامپیوتری و روابط مجازی شتاب بیشتری به خود می‌گیرد؛ در چنین شرایطی «فضاهای عمومی» باز هم کوچکتر خواهند شد و میل به تجربه و شناخت دیگری کاهش خواهد یافت. کوچکتر شدن فضاهای عمومی به معنی کوچک شدن حوزه کنش اجتماعی واقعی مردم است و این حوزه‌های کنشی به فضای مجازی انتقال یافته است، اما کنترل این کنش‌های مجازی برای دولت‌ها بسیار ساده‌تر از کنش‌های اجتماعی واقعی است؛ چرا که نبض اینترنت را در اختیار دارند (شیرعلی، ۱۳۹۹: ۱۹۱). علاوه بر این مسائل می‌توان به بحث آزادی بیان و آزادی رسانه و مطبوعات در دوران کرونا اشاره کرد که همگی موارد در سطور آتی در ذیل مولفه شفافیت و پاسخگویی مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

۲.۴ قانون

یکی دیگر از مولفه‌های مهم حکمرانی خوب، حاکمیت قانون و اجرای عملکردهای دولت و جامعه در ذیل قانون است، به عبارتی قانون به مثابه چتری است که هم دولت و هم شهروندان را زیر سیطره خود قرار داده و هیچکدام نمی‌توانند خارج از حاکمیت قانون و چهارچوب‌های قانونی موجود در هر جامعه عمل کنند. به‌واقع، در شرایط وقوع پاندمی کرونا بسیاری از قوانین تحت تأثیر قرار گرفتند؛ بدین معنا که قوانین زیادی تغییر یافتند و قوانین دیگری ایجاد شدند و بر همین اساس، خرده‌سیستم قانون با حمایت خرده‌سیستم سیاست و در رأس آن دولت‌ها، به ایجاد قوانین جدید و رویه‌هایی برای انطباق کنش‌ها با فضای حال و آینده پرداختند (شفیعی سیف آبادی و باقری دولت آبادی، ۱۳۹۹: ۶۹). در این زمینه می‌توان از اندیشه‌های کارل اشمیت (Carl Schmitt) نیز الهام گرفت. در اینجا مفهوم با اهمیتی در تفکر اشمیت به منصفه ظهور می‌رسد و آن مفاهیم استثنا و تصمیم‌گیری هستند؛ به این معنا که دولت اختیار تام تصمیم‌گیری به ویژه در مواقع بحرانی و وضعیت استثنایی (State of Exception) را دارد و یگانه مرجع تصمیم‌گیری است. او به صراحت بر این باور است که حاکم کسی است که در باب استثنا تصمیم می‌گیرد؛ بنابراین پیوند مستقیمی بین دولت، استثنا و اصل تصمیم‌گیری نزد اشمیت وجود دارد، تا جایی که می‌توان گفت تصمیم‌گیری واسطه‌ای است که هستی دولت و امر استثنا را به هم پیوسته است (خالقی دامغانی و ملک زاده، ۱۳۹۴: ۱۴۰). از این‌رو، سرایت یک بیماری ویروسی همچون بیماری کرونا با قدرت سرایت فراوان که می‌تواند سلامت جوامع بشری را به مخاطره بیندازد، دولت‌ها را با یک وضعیت استثنایی مواجه می‌کند؛ وضعیتی که قاعده و قانونی در باب آن تاکنون وجود نداشته است. در یک چنین شرایطی جامعه نیاز به حاکمی دارد که برای هدایت آن تصمیم بگیرد. در خلق قانون، برای حاکم نیازی به خود قانون نیست؛ بنابراین، حکمران دولت مجاز خواهد بود که در شرایط استثنایی گسترش بیماری‌های همه‌گیر و در رویارویی با آن، به منظور بقای خود، قوانین عادی موجود در وضعیت فقدان بیماری را در راستای حفظ نظم و حذف آشفتگی، به حالت تعلیق درآورد (صفرآهنگ، ۱۳۹۹: ۲۰۷). با وقوع پاندمی کرونا نیز همه دولت‌ها اقداماتی ماورای قانون و فراتر از چهارچوب‌های قانونی موجود در جوامع را به کار گرفتند تا جایی که اندیشه‌ورزانی همچون جورجیو آگامبن (Giorgio Agamben) نارضایتی خود را از این وضعیت نشان دادند در نروژ، قانون حقوق اجباری به وجود آمد که طی آن کارفرمایان را

ملزم به پرداخت دستمزد در هنگام اخراج کارکنان برای ۱۵ روز اول دوره اخراج می‌کند. دولت‌های مستقر در اسکاتلند، ولز و ایرلند شمالی برای مدیریت تهدید ویروس کرونا قوانین جداگانه و مخصوص خود را تعیین نمودند، نکته مهم این است که در اکثریت کشورهای جهان، پلیس ناظر اجرای قوانین است که خروجی آن منجر به امنیتی شدن فضای درون سیستمی شده است. در بسیاری از کشورها از جمله انگلیس اختیار ممنوعیت کار طیف گسترده‌ای از مشاغل غیرضروری و محدود شدن حق شخصی برای مسافرت یا ورود به گردهمایی به پلیس داده شده و آنها این مأموریت را دارند که این قوانین را بدون چون و چرا اعمال کنند (شفیعی سیف آبادی و باقری دولت آبادی، ۱۳۹۹: ۷۱). به هر روی اقدامات کشورها در زمینه فاصله‌گذاری فیزیکی یا جسمی، اقدامات مربوط به قرنطینه و محدودیت‌های رفت و آمد، تعطیلی تمامی مدارس و دانشگاه‌ها، مراکز عمومی، منع سفرهای خارجی و داخلی، تجمعات در اماکن خصوصی و عمومی، حضور گسترده‌تر دولت‌ها در عرصه‌های مختلف را می‌توان نمونه‌های متعددی از فراتر رفتن از چهارچوب‌های قانونی دانست؛ گرچه این روند در برخورد اولیه طبیعی به نظر می‌رسد اما همواره امکان سوءاستفاده از یک چنین شرایط فراقانونی وجود داشته و دارد.

۳.۴ شفافیت و پاسخگویی

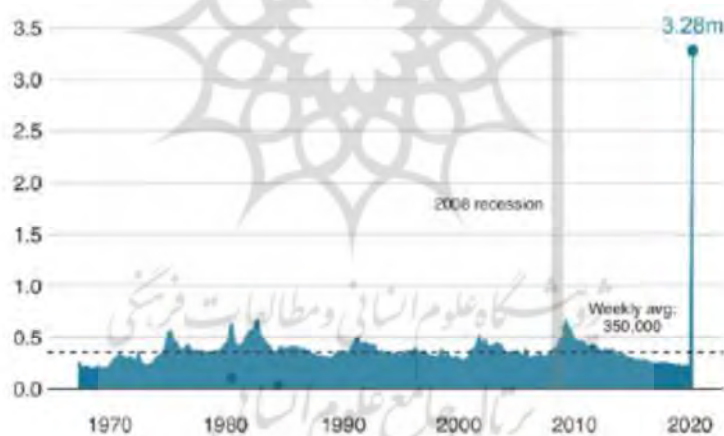
در الگوی حکمرانی خوب مدیران دولتی در آینه شبکه‌های اجتماعی قرار دارند و باید به راهبرد دولت شفاف و مدیر صادق رو آورند. با روی آوردن به راهبرد صداقت، به قول دایسون، مدیران در طول زمان به این نکته خواهند رسید که این راهبرد نه تنها مخرب و بی‌فایده نیست، بلکه خواهد توانست چهره و اعتبار دولت را نزد جامعه و شهروندان بهبود بخشد و بر مشروعیت آن بیفزاید (صحرائی و محمودی نیا، ۱۳۹۷: ۲۱۷). آزادی بیان در جامعه از جمله مهمترین فاکتورهایی است که به وسیله آن می‌توان میزان شفافیت را مشخص کرد. به عبارتی کارکرد آزادی بیان در دوره کرونا عبارت اند از: اول؛ دسترسی خبرنگاران و روزنامه‌نگاران به وضعیت بیماران در مراکز درمانی، آمار بهبود یافتگان، جان باختگان... دوم؛ ارائه اطلاعات دقیق به وسیله دولت‌ها، سبب آگاهی افکار عمومی و اقدام افراد و نهادهای مدنی در مقابله با بیماری و حفظ جان افراد می‌شود. سوم؛ آزادی پزشکان در بیان مطالب و تبادل داده‌های علمی... چهارم؛ آزادی بیان عامل اصلی تبادل افکار، جمع آوری اطلاعات، آگاهی دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی از بیماری، میزان تأثیرات آن...

است (شیرعلی، ۱۳۹۹: ۲۰۱). در خصوص تأثیر پاندمی کرونا بر مولفه شفافیت باید گفت که طبق تجزیه و تحلیل موسسه رویترز بر روی نمونه محتوای نادرست در مورد کووید ۱۹، ۵۹٪ تا حدی مبتنی بر اطلاعات واقعی است که دستکاری شده است، در حالی که ۳۸٪ کاملاً ساختگی است. همچنین مطابق با نظرسنجی ادلمن در ده کشور نشان داد که تنها ۴۸٪ به دولت‌های خود به عنوان منابع اطلاعاتی درباره ویروس اعتماد دارند (OECD, 2020). ادعاهای دروغین در مورد اقدامات، آمارها یا سیاست‌های مقامات دولتی، از جمله دولت و سازمان‌های بین‌المللی، بزرگترین رده (۳۹٪) از اطلاعات نادرست است که توسط مطالعه موسسه رویترز شناسایی شده است، که نشان می‌دهد دولت‌ها همیشه در تهیه اطلاعات واضح، مفید و قابل اعتماد برای پرداختن به سوالات عمومی فوری موفق نبوده‌اند (OECD, 2020). علاوه بر این، سازمان گزارشگران بدون مرز که هر سال رده‌بندی جهانی آزادی مطبوعات را اعلام می‌کند، در ۲۱ آوریل ۲۰۲۰، درباره تأثیرات کرونا بر آزادی مطبوعات هشدار داد و از همه‌گیری ویروس کرونا به عنوان بهانه‌ای تازه نام برد که در بسیاری از کشورهای جهان به محدودتر شدن فضای کار رسانه‌ای منجر شده است؛ به گفته کارشناسان این سازمان، تفاوت بحران کرونا با دیگر بحران‌های موجود برای فعالان رسانه‌ای در این است که تأثیر این بحران را می‌توان در تمام کشورهای جهان مشاهده کرد، همه‌گیر بودن این بحران موجب شد گزارشگران بدون مرز در مورد آینده فعالیت رسانه‌ها در جهان هشدار دهد و دهه آینده را سال‌هایی دشوار برای رسانه‌های مستقل و اهالی رسانه پیش‌بینی کند (شیرعلی، ۱۳۹۹: ۲۰۲-۲۰۱). به گزارش همین سازمان، ۳۸ کشور، آزادی مطبوعات را به شدت محدود کرده‌اند، همچنین بسیاری از کشورها از برنامه‌های نظارتی در مقیاس بزرگ برای ردیابی تماس استفاده کرده‌اند که منجر به نگرانی در مورد تأثیر آنها بر حریم خصوصی شده است. از همین رو، ۱۶ کشور عضو اتحادیه اروپا با صدور بیانیه‌ای هشدار دادند که برخی اقدامات اضطراری صادر شده توسط کشورها در طول همه‌گیری کرونا می‌تواند اصول حاکمیت قانون و دموکراسی را تضعیف کند (شفیعی سیف آبادی و باقری دولت آبادی، ۱۳۹۹: ۷۴). به طور کلی، می‌توان گفت که پاندمی کرونا، تأثیر بسزایی را بر روی مولفه شفافیت داشته و نسبت به قبل از رخداد این پاندمی، مولفه شفافیت، به ویژه در عرصه رسانه به شدت خدشه دار شده است.

۴.۴ مسئولیت‌پذیری

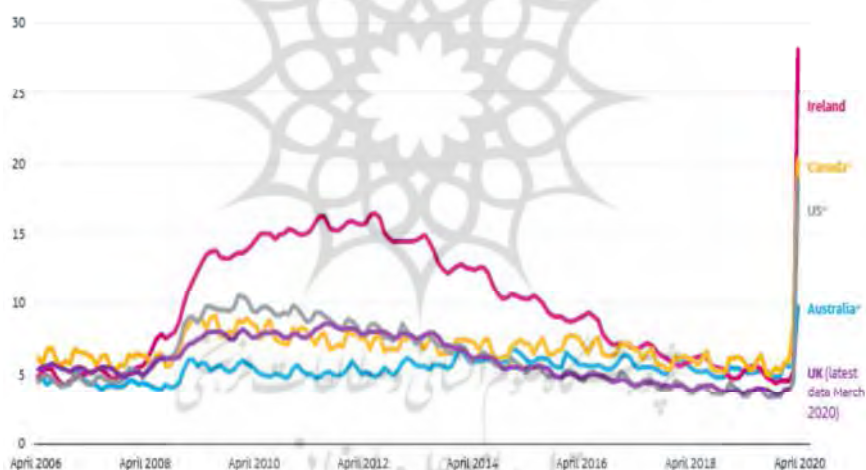
یکی دیگر از مولفه‌های حکمرانی خوب، مقوله مسئولیت‌پذیری است؛ بدین معنا که دولت‌های حاکم نسبت به تأمین عملی نیارها و تقاضاهای شهروندان تعهد و مسئولیت‌پذیری کافی و موفق را داشته باشند. یکی از اساسی‌ترین و بغرنج‌ترین مشکلاتی که با وقوع پاندمی کرونا ایجاد شد، نه تنها از دست دادن فرصت‌های شغلی، بلکه از دست دادن مشاغل بسیاری از شهروندان اغلب دولت‌های مختلف شد. برای مثال، طبق گزارش منتشر شده توسط موسسه تحقیقات مصرف‌کننده در آوریل ۲۰۲۰، ۶۴ درصد از مشارکت‌کنندگان (در ۱۵ کشور از جمله آلمان، فرانسه، برزیل، کانادا و ...) در خصوص تأثیر کرونا بر امنیت شغلی خود نگرانی دارند و ۸۸ درصد، نگران تأثیر کرونا بر اقتصاد هستند (محمدی‌فر و امیری، ۱۳۹۹: ۱۱۹). در ماه مارس، برخی از خطوط هوایی از کارکنان خود خواسته‌اند که یا به مرخصی بدون حقوق بروند و یا در برنامه‌های تعدیل نیرو ثبت‌نام کنند، در آمریکا بیش از ۳ میلیون نفر ادعا می‌کنند که در اثر اپیدمی کرونا و ویروس، اشتغال آنها تحت تأثیر قرار گرفته است و خواهان حقوق بیکاری هستند (متنی، ۱۳۹۹: ۱۷۴).

شکل شماره پنج - نمودار افزایش تاریخی در تعداد افراد خواهان دریافت حقوق بیکاری در ایالات متحده. (متنی، ۱۳۹۹: ۱۷۵).

آخرین آمارها نشان دهنده آن است که در ایالات متحده حدود ۲۶ میلیون نفر شغل خود را از دست داده‌اند؛ و این البته یک فاجعه است؛ زیرا وقتی افراد شغل خود را از دست می‌دهند، ظرفیت بازتولید کار خود یعنی قدرت رفتن به سوپر مارکت را از دست می‌دهد،

چراکه پول ندارد. بسیاری افراد بیمه درمانی خود را از دست داده‌اند و بسیاری دیگر در دسترسی به حقوق بیکاری دشواری دارند، حق داشتن مسکن به دلیل تضعیف امکان پرداخت اجاره یا وام در معرض خطر است (هاروی، ۱۳۹۹: ۴۶-۴۵). این در حالی است که در بحران جهانی اقتصادی طی سال‌های ۲۰۰۸-۲۰۰۹ میزان بیکاری در سطح جهانی به ۲۲ میلیون نفر رسید و در قیاس با پاندمی کرونا یک چنین آماری فاصله فاحشی را نشان می‌دهد. علاوه بر این، بر اساس پیش‌بینی‌های سازمان جهانی کار، بین ۸۸ میلیون تا ۳۵ میلیون نفر به جمعیت جهانی فقرا اضافه خواهد شد، پیش از این پیش‌بینی می‌شد که در پایان سال ۲۰۲۰ تنها ۱۴ میلیون به جمعیت فقرا اضافه گردد اما اکنون در سایه کرونا، آن شمار با سرعت و شدت افزایش خواهد یافت (شیرعلی، ۱۳۹۹: ۷۷). بطور کلی آمارها نشان دهنده افزایش نرخ بیکاری در اکثر کشورهای جهان در اثر وقوع پاندمی کرونا را نشان است. شکل زیر به خوبی این امر را نشان می‌دهد؛ بویژه آمار از کشورهای دموکراتیک و پای‌بند به مولفه‌های دموکراتیک و حکمرانی خوب است.

شکل شماره شش - نرخ بیکاری در استرالیا، کانادا، ایرلند، انگلیس و ایالات متحده (Tetlow and et all, 2020: 3).

شایان ذکر است که در کنار افزایش نرخ بیکاری و به تبع آن افزایش نرخ جهانی فقر در جهان، غالباً دولت‌ها طرح‌های گوناگونی را برای حمایت از شهروندان انجام داده‌اند، ولی با این وجود اقداماتی که تاکنون صورت گرفته است، نتوانسته وضعیت بیکاری و فقر

گسترده ناشی از پاندمی کرونا را خنثی کند؛ کما اینکه برای مثال با وجود آنکه هر پنج کشور افزایش زیادی در بیکاری را تجربه کرده‌اند، اما در برخی، افزایش بسیار چشمگیرتر از برخی دیگر بوده است، بیکاری در کانادا، ایرلند و ایالات متحده بسیار بیشتر از استرالیا و انگلیس بوده و این مسأله به این دلیل است که دولت‌های کانادا، ایرلند و ایالات متحده بیشتر از استرالیا و انگلیس از طریق مزایای بیکاری حمایت از بازار کار خود را بیشتر انجام دادند و در عوض دو کشور اخیر حمایت خود را از طریق طرح‌های یارانه دستمزد متمرکز کردند (Tetlow and et all, 2020: 3).

۵.۴ عدالت، انصاف و کارآیی

یکی از محوری‌ترین مباحثی که نه تنها در بحث حکمرانی خوب و دموکراسی، بلکه از دیرباز دغدغه اندیشه‌ورزان، فیلسوفان و سیاستمداران را در عرصه نظری و عملی به خود مشغول داشته است، مقوله عدالت است؛ به‌واقع، می‌توان گفت که یکی از علل ظهور و سقوط مکاتب، نحله‌ها و حتی دولت‌های مختلف، موفقیت یا شکست آنها در تعریف عدالت و راه‌های دست یازیدن به آن بوده است. طبیعتاً محقق شدن عدالت در جوامع و حکومت‌های مختلف، کارآیی و اثربخشی را نیز به دنبال خود خواهد آورد. به بیانی بهتر، عدالت و عدالت‌ورزی از شرایط اصلی و بنیادین کارآیی و افزایش آن در هرگونه از نظام‌های سیاسی است. گرچه شاخص‌های گوناگونی برای ارزیابی کارایی مد نظر قرار گرفته است، اما با توجه به بنیادین بودن بحث عدالت و تأثیر آن در مقوله کارآیی از یکسو و قرار گرفتن هر دو مقوله (عدالت و کارآیی) در ذیل شاخصه‌های حکمرانی خوب، تنها به بحث عدالت و تأثیر آن بر کارآیی پرداخته خواهد شد. نکته اساسی که بایست در اینجا مطرح کرد، این مسأله است که عموماً پاندمی‌ها، ضعیف‌گش هستند؛ این ضعیف می‌تواند در سطح فردی یا دولتی و یا در زمینه سیاسی، اقتصادی و ... باشد. آنفولانزای اسپانیایی تا توانست به بدن‌های ناتوان و بی‌بنیه تاخت و آنها را از پای درآورد. به عقیده بسیاری از مورخان بهداشت و تندرستی، در تاخت و تاز آنفولانزای اسپانیایی کسانی توانستند زنده بمانند که سیستم ایمنی نیرومندتری داشتند؛ این گروه نیز طبقات مرفه جامعه بودند که دغدغه تأمین معیشت روزمره و حضور در جامعه را نداشتند. در کرونا هم همین وضعیت دیده می‌شود (شیرعلی، ۱۳۹۹: ۵۰). درواقع، با وقوع پاندمی کرونا بسیاری از بی‌عدالتی‌ها در سراسر جهان رشد و گسترش بی‌سابقه‌ای یافته است. تخمین زده شده است که نزدیک به

یک میلیارد نفر که در زاغه‌ها یا سکونتگاه‌های غیررسمی زندگی می‌کنند مستعد ابتلا به بیماری کووید ۱۹ هستند. ساکنان این مناطق فاقد دسترسی به نیازهای پایه‌ای و اساسی مانند آب، توالت، فاضلاب، زهکشی، جمع‌آوری زباله و مسکن امن هستند و در حال حاضر این امکانات یا وجود ندارد و یا به صورت محدود موجود هستند، علاوه بر این، با توجه به محدودیت فضا، خشونت و ازدحام جمعیت در زاغه‌ها و آپارتمان‌های اجاره‌ای، فاصله‌گذاری فیزیکی و جداسازی غیرعملی است و حکومت‌ها تحمیل قوانینی سخت همچون فاصله‌گذاری فیزیکی در مناطق شهری بدون هرگونه اطمینان از اینکه ساکنان زاغه‌ها چگونه می‌توانند نیازهای روزانه خودشان مانند غذا و آب سالم را تهیه کنند شروع کرده‌اند، نژادپرستی و بیگانه‌هراسی (Xenophobia) و انگ‌زنی به فقیران، مهاجران و طبقات پایین در طوی دنیاگیری کووید ۱۹ افزایش پیدا کرده است (مدنی قهفرخی، ۱۳۹۹: ۱۶۱-۱۵۹). اکثریت آفریقایی-آمریکایی‌ها در ایالات متحده (بیش از ۶۰ درصد) گفته‌اند در دوران شیوع کرونا از امکانات کمتری برای رسیدگی نسبت به سیاه‌پوستان بهره‌مند بوده‌اند و حدود ۷۰ درصد از سیاه‌پوستان بیان کرده‌اند که تست‌های تشخیص کرونا در اختیارشان قرار نمی‌گرفته است (شیرعلی، ۱۳۹۹: ۱۷۳). مطابق با اطلاعات دفتر آمار انگلستان از اول مارس تا ۱۷ آوریل ۲۰۲۰، میزان مرگ و میر در نواحی محروم ۵۵،۱ به ازای صد هزار نفر بوده در حالی که این میزان در مناطق نسبتاً مرفه‌تر، تنها ۲۵،۳ بوده است. در آمریکا هم همین وضعیت دیده می‌شود. در ایالت لوئیزیانا که ۳ درصد جمعیت آن سیاه‌پوست است، ۷۰ درصد کسانی که در آن ایالت بر اثر کرونا جان باخته‌اند، سیاه‌پوست بوده‌اند... وضعیت جمعیت لاتین‌تبار نیز در ایالات متحده به همین روال است؛ در آمریکا فقط ۱۷ درصد جمعیت لاتین‌تبارها هستند، در حالی که ۲۷ درصد مرگ و میرها در مناطق شیوع یافته ویروس کرونا، به این گروه تعلق دارد... اداره بهداشت سوئد اعلام کرده است که آمار مرگ و میر کرونا در سومالیایی‌تبارها در مقایسه با گروه‌های دیگر در این کشور بیشتر است (شیرعلی، ۱۳۹۹: ۵۲-۵۰). بر این اساس و بنا بر آمارهای بسیاری که در زمینه بیکاری، کاهش درآمدها، تبعیض‌های نژادی و عدم توجه کافی به مهاجران در اکثر کشورهای مختلف جهان انتشار یافته است، می‌توان گفت که پاندمی کرونا تأثیرات بسیار منفی را بر عدالت در سطح جهانی و به دنبال آن کاهش کارآیی دولت‌ها در مواجهه با این پاندمی داشته است. به علاوه می‌توان در سطحی بین‌المللی به مسابقه کشورهای ثروتمند برای دریافت واکسن کرونا و عدم توجه کافی به کشورهای فقیرتر اشاره کرد که خود گواهی دیگر بر کاهش میزان عدالت محوری در سطحی جهانی است. گرچه روند عدالت،

کارآیی و حتی به طور کلی روند گرایش به دموکراسی در جهان در طی سال‌های اخیر کاهش یافته است، اما پاندمی کرونا سرعت زیاد و غیرقابل پیش بینی را بر این امر بخشیده است.

۵. نتیجه‌گیری

با توجه به مطالب گفته شده در این پژوهش می‌توان گفت که پاندمی‌ها به طور عام و کرونا به طور خاص همواره زندگی سیاسی و اجتماعی بشر را تحت تأثیرات خود قرار می‌دهند. این امر در دنیای امروز و به توجه به تحولات ناشی از فناوری‌های اطلاعات و ارتباطاتی بیشتر و عمیق‌تر نیز شده است. از طرف دیگر با توجه به تغییرات ناشی از تعاریف سنتی در علم سیاست که امر سیاسی را ناشی از عملکرد دولت و نهادهای دولتی می‌دانستند، امروزه مرزهای امر سیاسی بسیار گسترش یافته است و به همین دلیل بیماری‌ها نیز پیوند بیشتری با سیاست دارند و به نحوی شاهد بیش پزشکی شدن حوزه سیاست هستیم. در این مقال سعی بر این شد تا تأثیرات کرونا بر مولفه‌های هشت گانه حکمرانی خوب که از سوی برنامه ملل متحد اعلام شده است را مورد واکاوی قرار دهیم و یافته‌های نشانگر آن بود که مقوله حکمرانی خوب به شدت تحت تأثیر امواج منفی کرونا قرار گرفته است. البته ذکر این نکته ضروری است که پاندمی کرونا تأثیرات یکسره منفی نیز نداشته است و از طرف دیگر برخی کشورها بوده اند که با رخداد پاندمی در برخی از مولفه‌های هشت گانه حکمرانی خوب موفق عمل کرده و به نوعی باعث تقویت این مولفه‌ها شده است، ولی در یک جمع بندی کلی می‌توان گفت که یک چنین کشورهای استثنایی بر قاعده بوده‌اند و یافته‌های این پژوهش از بابِ اِغْلَبِیَّتِ تأثیر کرونا در بسیاری از کشورهای جهان بوده است و نه مواردی خاص و اندک.

کتاب‌نامه

- پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی (۱۳۹۹). ابعاد فرهنگی و اجتماعی بحران ویروس کرونا در ایران. تهران: پژوهشکده
- خالقی دامغانی، احمد، ملک زاده، حمید (۱۳۹۴). سیاست، پایداری و دولت؛ امر سیاسی و بنیان‌های ذهنی آن. دولت پژوهی، سال ۱، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۳، ۱۶۶-۱۳۵.
- دیویس، مارک، لوه، لوینا (۱۳۹۹). پاندمی، مردم و روایت. ترجمه اسماعیل یزدان پور، تهران: موسسه مطالعات فرهنگی و اجتماعی.

ژیژک، اسلاوی (۱۳۹۹). پاندمی کرونا دنیا را تکان می دهد. ترجمه نوید گرگین، تهران: شب خیز. سردارنیا، خلیل اله (بی تا). اثر سرمایه اجتماعی بر حکمرانی خوب. مجله سیاسی و اقتصادی، شماره ۲۶۰-۲۵۹، ۱۴۵-۱۳۲.

سردارنیا، خلیل اله، قدرتی، حسین، اسلام، علیرضا (۱۳۸۸). تأثیر حکمرانی خوب و سرمایه اجتماعی بر اعتماد سیاسی؛ مطالعه موردی شهرهای مشهد و سبزوار. پژوهشنامه علوم سیاسی، سال ۵، شماره ۱، زمستان ۱۳۸۸، ۱۶۵-۱۳۵.

شفیعی سیف آبادی، محسن، باقری دولت آبادی، علی (۱۳۹۹). فهم واقعیات و پیامدهای اجتماعی بحران کووید ۱۹ بر مبنای نظریه سیستم‌های اجتماعی نیکلاس لومان. مطالعات میان رشته‌ای علوم انسانی، دوره ۱۲، شماره ۲، بهار ۱۳۹۹، ۹۰-۵۵.

شیرعلی، اسماعیل (۱۳۹۹). کرونا، ویروسی سیاسی یا اجتماعی؟. تهران: اندیشه احسان. صحرائی، علیرضا، محمودی نیا، امین (۱۳۹۷). لگوی حکمرانی خوب؛ چارچوبی برای تحلیل اقتصاد سیاسی دولت هاشمی رفسنجانی. مطالعات راهبردی سیاست گذاری عمومی، دوره ۸، شماره ۲۸، پاییز ۱۳۹۷، ۲۲۸-۲۰۷.

صفرآهنگ، رسول (۱۳۹۹). نقد فرائظری مبانی هستی شناختی حکمرانی دولتها در سیاست گذاری سلامت برای کنترل همه گیری کووید ۱۹. پژوهشنامه علوم سیاسی، سال ۱۵، شماره ۲، بهار ۱۳۹۹، ۲۲۴-۱۸۳.

عبدالرشیدی، علی اکبر (۱۳۹۹). جهان پسا کرونا. تهران: گویا. عصفوری، ابراهیم، پورمقدم، حسین (۱۳۹۹). کرونا، همه گیری و پیامدهای آن. کاشان: سوره تماشا. متنی، حسین (۱۳۹۹). بررسی اثرات ویروس کرونا-کووید ۱۹ بر اقتصاد جهانی. فصلنامه ارزیابی تأثیرات اجتماعی، شماره ۲، اردیبهشت ۱۳۹۹، ۱۸۱-۱۶۳.

محمدی فر، یوسف، امیری، صبا (۱۳۹۹). رویکردی میان رشته‌ای به رفتار خرید مصرف کنندگان در شرایط بحران: با تأکید بر بحران کووید ۱۹. مطالعات میان رشته‌ای در علوم انسانی، دوره ۱۲، شماره ۳، تابستان ۱۳۹۹، ۱۴۴-۱۱۳.

مدنی قهفرخی، سعید (۱۳۹۹). جامعه مدنی و کرونا. تهران: پارسه. ناطق، هما (۱۳۵۸). مصیبت وبا و بلای حکومت. تهران: نشر گستره. نویدی، محمدعلی (۱۳۹۹). دوران کرونا ویروس. تهران: دایره دانش. هاروی، دیوید (۱۳۹۹). بیماری فراگیر در عصر نئولیبرال. ترجمه مریم وحدتی، تهران: افکار جدید.

Brown, Kerry & Congjiang Wang, Ruby (2020), Politics and Science: The Case of China and the Corona Virus, Asian Affairs, Vol. LI, no. II, pp: 247-264.

IDEA (2020), Taking Stock of Global Democratic Trends Before and During the COVID-19 Pandemic, <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/global-democratic-trends-before-and-during-covid-19-pandemic.pdf> (december 2020)

Jafari, Faranak, hajinabi, Kamran, jahangiri, katayoun, Riahi, Leila(2018), Explaining the Indicators of Good Governance in the Health System, Revista Publicando, 5 No 15. (2), 965-986.

Menzel, Celina(2017), The Impact of outbreaks of Infectious Diseases on Political Stability : Examining the Examples of Ebola, Tuberculosis and Influenza, Konrad Adenauer Center, Young Perspectives.

Munyede, Paradzai, Machengete, Vongai Praise(2020), Rethinking Citizen Participation and Local Governance Post Corona Virus Pandemic Era in Zimbabwe, Transatlantic Journal of Multidisciplinary Research, Vo2, No 1& 2, pp: 1-16.

OECD (2020), Transparency, communication and trust: The role of public communication in responding to the wave of disinformation about the new coronavirus, <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/transparency-communication-and-trust-bef7ad6e/>(accessed on 3 July 2020).

Porta, Miquel (2008), Dictionary of Epidemiology, Oxford University Press.

Slim, Hela(2020), Electoral process in Africa: The impact of COVID-19 and challenges for the EU, European View 2020, Vol. 19(2), pp: 212– 221.

Tetlow, Gemma, Pope, Thomas, Dalton, Grant(2020), Coronavirus and unemployment The importance of government policy: a five nation comparison, Institute for Government, <https://www.instituteforgovernment.org.uk/publications/coronavirus-unemployment-five-nation-comparison>.

